

Osmanlı Sarayının En Ünlü Haremağası Hacı Beşir Ağa

Jane Hathaway, Çev. Hazal Yalın, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2014, 120 sayfa.

İLHAN ZENGİN*

Jane Hathaway, Ohio Eyalet Üniversitesi'nde tarih profesörü olarak çalışmakta ve Osmanlı dönemi Mısır tarihi ile haremağaları konusunda yetkin bir konuma sahiptir. Bu konularda yazılmış çok fazla kitap, makale ve tebliğleri bulunmaktadır. Yazmış olduğu bu kitap ile

* Doktor, Araştırmacı, ilhanzengn@gmail.com

haremağaları ve Osmanlı haremının gelmiş geçmiş en etkili haremağası olan Beşir Ağa hakkında literatüre önemli bir katkı sağlamıştır. Türkçe olarak haremağaları üzerine yazılmış kayda değer bir eser bulunmamaktadır. Kitabın çevirisi de bu bakımdan önem arz etmektedir.

Kitap, Türkçe basıma önsöz ve giriş kısmından sonra on üç bölüm ve dizinden müteşekkildir. Birinci bölüm seçkin kölelik ve hane halkı üyeliği başlığını taşımaktadır. Burada seçkin ve yüksek bir statüye sahip olan hadımların (ve diğer kölelerin) kısa bir tanıtımından sonra Memluk ve Osmanlı toplumundaki durumları açıklanmaktadır. Seçkin kölelerin sahiplerinin hane halkından sayıldığı ve hami-mahmi ilişkisi içerisinde muamele gördüklerine kısaca değinilmiştir.

İkinci bölüm, hadımları tarihi açıdan ele almakta ve Asurlulardan başlayarak büyük imparatorluklarda istihdam edilen hadımlar hakkında kısa bilgi verildikten sonra Memluk ve Osmanlı hadımları üzerinde biraz daha ayrıntılı durulmuştur. Üçüncü bölüm Beşir Ağa'nın kökenleri başlığını taşımakta ve Osmanlı Habeşistan'ı ile bu bölgeden hadım elde edilme süreci işlenmektedir. Dördüncü bölüm, Beşir Ağa'nın Osmanlı sarayındaki ilk yılları ve bu dönemde cereyan eden kendisi ve hareme etki etmiş siyasi ve beşeri olaylardan kısaca bahsedilmiştir. Beşinci bölüm, Beşir Ağa'nın Kıbrıs ve Mısır'daki sürgün yılları hakkındadır. Altıncı bölümde Beşir Ağa'nın Mescid-i Nebevi'deki türbedar ağalara şeyhülharemlik yaptığı dönem incelenmiştir. Burada Şii ve Zeydilerin Medine'deki tahripkar faaliyetlerinin engellenmesi, Ravza-yı Mutahhara, türbedar ağalar ve Medine'deki Köprülü ıslahatları hakkında mücmel bilgi verilmiştir.

Yedinci bölüm, Beşir ağa'nın artık Dersaadet'e dönüşü ve burada Darüssaade ağası olarak haremde görevlendirilmesi, burada gücü ele geçirerek yüksek rütbeli memurların atanması veya azlinde nasıl söz sahibi olduğu açıklanmaktadır. Sekizinci bölümde Beşir Ağa'nın I. Mahmud döneminde gücünü nasıl koruduğu, Lale devrini bitiren Patrona Halil isyanından nasıl etkilenmeden makamını koruduğu ve bu dönemde yapılan üst düzey atamalardaki etkin rolüne ve devlet idaresinde barışçıl bir diplomasi için gayret sarf ettiğine yer verilmiştir. Dokuzuncu bölüm, Beşir Ağa'nın Şam ve Mısır eyaletlerindeki nüfuzuna

değinkenmektedir. Onuncu bölümde Beşir Ağa'nın vakıfları, yaptığı hayır hasenat ile dini ve ilmi inkişafa katkıları çalışmanın hacmine göre geniş bir şekilde ele alınmıştır. Diğer bölümlerde Beşir Ağa'ya yapılan cenaze merasimi, devlet idaresine yaptığı katkıları ile kendisi ve faaliyetleri hakkında yazılmış eserler hakkında bilgi verilmiştir.

Eser, ilmi değerinin yanında eksiklik ve hataları da bünyesinde barındırmaktadır. 42 ve 43. sayfalarda Çorlulu Ali Paşa'dan bahsedilirken *“bu amaçla Mısır valisine saraya genç Afrikalı hadım gönderilmesini durdurmasını emretti”* ifadeleri geçmektedir. Ancak bilindiği üzere bu talimatı Çorlulu (Silahtar) Ali Paşa (1706-1711) değil daha sonraki dönemde görev yapacak olan ve devlet aygıtını etkin kılmak için giriştiği ıslahatların bir parçası olarak saraydaki hadım ağaların etkilerini azaltmak maksadıyla Şehit (Damat) Ali Paşa (1713-1716) vermişti. Diğer bir konu ise 31. sayfada *“20. Yüzyıl başlarında Osmanlı hadımları üzerinde uygulanan tıbbi görüntüleme tesleri”* ifadesidir. Kitapta yapılan çalışma hakkında bilgi verilirken çalışmayı kimin yaptığından bahsedilmemektedir. Osmanlıdan kalma hadım kölelerin fizyolojik durumları hakkındaki ilk ve tek bilimsel araştırmalar, Mazhar Osman ve ekibi tarafından yapılmış ve Avrupa'da düzenlenen bilimsel bir kongre ile ilim dünyasına sunulmuştur. Bu durumda yazar, bilimsel çalışmayı kimin yaptığını bilmemekte ya da bu tür bir çalışmanın Türkiye'de Türk bir bilim adamı tarafından yapılmış olmasını görmezden gelmektedir.

Kitap, hacmine nispetle derli toplu bilgi vermektedir ve Hacı Beşir Ağa üzerinde haremağaları hakkında okuyucuyu bilgilendirmektedir. Haremağaları üzerine yapılmış sayılı eserden biri olarak gelecekte yapılacak çalışmalara ve konu üzerinde daha fazla bilgi edinmek isteyenlere katkı ve teşvik yapacağı açıktır.

